

КАРНЭЛІЮС КАСТАРЫЯДЗІС: ФІЛОСАФ САЦЫЯЛЬНАГА ЎЯЎЛЕННЯ¹

Дэвід Эймс Кёртыс

Abstract. The text is based on an obituary written by the author in the year of the death of Cornelius Castoriadis. A description of the life and intellectual trajectories of this philosopher, co-founder of the legendary group and journal *Socialisme ou Barbarie*, seminal social and political thinker, is offered. In addition to the obituary itself, the text is supplemented with a new introduction written by the author especially for the Belarusian reader and bibliography and videography.

Key words: Cornelius Castoriadis, social imagination, psychical monad, instituting society, paideia, ethic of mortality, autonomy.

Прадмова аўтара

Тэкст, які вы прачытаеце ніжэй, упершыню быў надрукаваны як “Карнэліюс Кастарыядзіс: Некралог” у нумары *Salmagundi* за вясну-лета 1998: (с. 52–61) і быў перадрукаваны як “Карнэліюс Кастарыядзіс: Філософ сацыяльнага ўяўлення” ў *Free Associations*, 7:3 (1999): 321–30, зараз жа размяшчаецца па адрасе <https://www.agorainternational.org/about.html> на *Cornelius Castoriadis/Agora International Website* – на міжнародным уэб-сайце, створаным з адабрэння і падтрымкай Кастарыядзіса ў 1997 годзе, у год ягонай смерці. Гэты англамоўны некралог быў таксама перакладзены для ўэб-сайту *CC/AI* на каталонскую, галандскую і іспанскую мовы. Беларускамоўны стане цяпер чацвёртым размешчаным перакладам, дзякуючы ініцыятыве Андрэя Ралёнка і перакладу Івана Новіка.

Уэб-сайт *CC/AI* змяшчае бібліяграфіі і ўэбаграфіі як твораў Кастарыядзіса, так і прысвечанай яму крытычнай літаратуры на 21 мове, у тым ліку на такіх славянскіх мовах, як балгарская, руская, сербскахарвацкая і ўкраінская. Таксама рыхтуюцца бібліяграфіі/ўэбаграфіі на беларускай, чэшскай, славенскай і польскай мовах;

1 Пераклад з англійскай мовы – Іван Новік.



мы актыўна шукаем кітайскага бібліяграфа і ўэбографа. Апроч таго, на ўэб-сайце СС/АІ можна таксама знайсці навіны і інфармацыю, уступнае відэа і відэаграфію Кастарыядзіса, у тым ліку: відэа Калёквіума Серызі Кастарыядзіса 1990 года, інтэрв'ю з філосафам 1990 года, раздзел “Вучэнне Кастарыядзіса”, поўны змест 40 нумароў “Socialisme ou Barbarie” і інш. Зацікаўлены чытач можа напісаць на contact@agorainternational.org, каб яго імя было дададзена ў спіс болей за 2650 асобаў і арганізацый, якія атрымліваюць бясплатныя, рэгулярныя электронныя паведамленні аб абнаўленнях на ўэб-сайце СС/АІ. Таксама можна прапанувацца з двума даччынымі ўэб-сайтамі — праектам сканавання Socialisme ou Barbarie: <https://soubscan.org> і праектам перакладу Socialisme ou Barbarie: <https://soubtrans.org>.

Хоць гэты некралог чвэрцьвекавай даўніны і не састарэў у тым, што ім паведамляецца, але, усё ж, патрабуе значнага дапаўнення, каб адпавядаць сённяшніму ўзроўню цікавасці да працаў Кастарыядзіса і шматлікім водгукам на іх. У пэўнай, на жаль далёка не поўнай, меры я зрабіў гэта прадставіўшы ў канцы гэтага перакладу бягучую бібліяграфію асноўных кніг Кастарыядзіса ў перакладзе на англійскую мову (будучая беларуская бібліяграфія і ўэбаграфія Кастарыядзіса пакажуць, што, хоць ужо існуе шэраг тэкстаў на беларускай мове, якія згадваюць Кастарыядзіса, а таксама іншамовных, напісаных беларусамі, са змястоўным разглядам філасофіі Кастарыядзіса, твораў самога Кастарыядзіса ў перакладзе на беларускую мову покуль яшчэ няма. Магчыма — спадземся на тое — менавіта дадзены пераклад стане натхненнем для будучага перакладчыка на беларускую мову, які возьмецца выправіць гэтую прыкрыю сітуацыю). Зацікаўлены чытач можа звярнуцца таксама да майго дыптыха артыкулаў на ключавыя тэмы Кастарыядзіса: “Сацыялізм або варварства: Альтэрнатыва, прадстаўленая ў працы Карнэліюса Кастарыядзіса” — унёсак у *Revue européenne des sciences sociales* 1989 года, цяпер даступны ў інтэрнэце тут: http://www.academia.edu/13495706/Socialism_or_Barbarism_The_Alternative_Presented_in_the_Work_of_Cornelius_Castoriadis — і “Тэма “прыліву нікчэмнасці” у творчасці Карнэліюса Кастарыядзіса”, выступ 2014 года, ужо перакладзены на французскую, нямецкую, грэцкую, італьянскую, карэйскую і іспанскую мовы, даступны ў інтэрнэце тут: <https://www.kaloskaisophos.org/d.pdf>.

Расійскае ўварванне ва Украіну — праблема актуальная сёння не толькі для беларусаў, але і ўсяго свету. Шэраг аўтараў звярнуўся наноў да твораў Кастарыядзіса, каб убачыць як напісанае ім колись можа дапамагчы нам у асэнсаванні гэтых сучасных падзей. Як можна даведацца з самога, пададзенага ніжэй, некралога, Кастарыядзіс заўжды быў бескампрамісным крытыкам “Расіі”, у якой ён бачыў апафеоз “бюракратычнага капіталізму” і якую ён — крытык ашуканства “камунізму”, навязанага зверху, — ніколі не пагаджаўся называць Саюзам Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. “Ча-

тыры словы — чатыры маны”, — сказаў ён з гэтай нагоды Мілану Кундэры (цытуючы такім чынам Барыса Суварына). Слова “савецкі” жадаў захаваць для тых адметных рабочых і салдацкіх саветаў з прамоў дэмакратыяй, якія былі пазбаўлены ўлады і сутнасці пры Леніне і Сталіне. Яшчэ ў 1956 годзе ў 19-м нумары *Socialisme ou Barbarie* Кастарыядзіс паказваў “раскладанне бюракратычнай ідэалогіі” пры Хрушчове. Пад уплывам расійскага ўварвання ў Афганістан Кастарыядзіс сцвярджаў у артыкуле 1980 года, які ў наступным годзе стаўся яго вельмі контраверсійнай кнігай *Devant la guerre* (“Насустрач вайне”): у Расіі пры Брэжневе на месца канчаткова раскладзенай таталітарна-бюракратычнай заступае нігілістычная ідэалогія “грубай сілы дзеля грубай сілы”, правадніком якой з’яўляўся ўжо не партыйны апарат, але *стратакратыя*, задзейнічаная ў сусветны экспансіянізм і ўспёртая на хісткую двухузроўневую эканоміку, дзе ваенны сектар з яго ядзернай і іншай высокатэхналагічнай зброяй кантрастуе з разбураным, другарадным прамысловым і сельскагаспадарчым грамадзянскім сектарам. Гэтая сітуацыя брыняе глабальнай небяспекай, сцвярджаў ён, у той час, калі нямецкія Зялёныя, з іх слоганам “Лепш чырвоны, чым мёртвы”, дэманстравалі недахоп палітычнага ўяўлення і волі. Тым не менш, насуперак меркаванням шматлікіх экспертаў — саветолагаў і тэарэтыкаў “канвергенцыі” дзвюх сістэм, Кастарыядзіс бачыў умовы для рэвалюцыйных сацыяльных змен у самой Расіі, дзе яе развітая ваенная эканоміка становілася ўсё большым цяжарам для адсталай грамадзянскай сферы, і дзе пустата ідэалогіі становілася ўсё болей навочнай для расчараванага і цынічнага насельніцтва, якое вызвалілася ад палону сталінскага таталітарнага шаленства.

Заходнія папутчыкі (*fellow travelers*) вінавацілі тады Кастарыядзіса ў тым, што ён паддаўся прапагандзе ЦРУ, нібыта сфабрыкаваным дадзеным аб нарошчванні расійскай арміі ў канцы 70-х — пачатку 80-х. Ва ўступе да другога выдання *Devant la guerre* ён адказаў ім: “Калі хтосьці скажа, што банда Дылінджэра ў тых ці іншых абставінах мацнейшая за банду Аль Капоне, гэта не азначае ані захаплення першай бандай, ані спачування другой”. Пазней Кастарыядзіс прызнаўся, што яму не ўдалося прадбачыць узнікнення рэфармісцкай групы знутры самой загнуваючай расійскай бюракратыі. Аднак ён прыйшоў да высновы, што гэты постгерантакратычны перыяд пасля смерці Чарненкі быў — цытуючы назвы двух ягоных тэкстаў — толькі “Гарбачоўскай інтэрмедыйяй” (1988), бо “Няма рэформаў, як і шляху назад” (1991): “Галоснасць” не прынесла трывалых зменаў, а Перабудова наогул не дала нічога сутнаснага, бо без адпаведнай сацыяльнай і эканамічнай, а не толькі палітычнай, рэвалюцыі Расію было немагчыма рэфармаваць.

Цытуючы яшчэ колькікроць назваў тэкстаў Кастарыядзіса, можна сказаць, што пасля падзення спачатку ў 1989 годзе Берлінскай сцяны, а праз два гады — і самога расійскага “камуністыч-

нага” рэжыму шматлікія ўсходнееўрапейскія народы да выяўлення трывалых палітычных волі і ўяўлення аказаліся здольнымі не болей, чым іх калегі на “напаўразбураным” Захадзе — “Дрэйфуючым грамадстве”, якое пакутвала ў сваім “Вялікім сне” ад “Прыліву нікчэмнасці”, выкліканага прыватызацыяй, апатыяй і “Абагульненым канфармізмам”. Усходнія еўрапейцы, якія толькі што так адважна, з дапамогай творчай арганізацыі, здолелі скінуць расійскае ярмо, цяпер імкнуліся цалкам увайсці ў спажывецкае грамадства і пазычыць “прадстаўнічыя” інстытуты, якія на Захадзе слугуюць ліквідацыі магчымасці прамога дэмакратычнага прыняцця рашэнняў і прыспешваюць надыход экалагічнай катастрофы. Нядзіўна, што ў такіх умовах не адбылася і рэвалюцыя працоўных месцаў, і як на Усходзе, так і на Захадзе па-ранейшаму пануюць іерархічныя, бюракратычна-капіталістычныя варункі. Болей за тое, з тых часоў шэраг гэтых краін скаціўся назад у аўтарытарызм, які цяпер трывае ў Расіі і шэрагу іншых краін у межах старой расійскай арбіты.

У *Devant la guerre* Кастарыядзіс сцвярджаў: “Расія не хоча вайны, яна хоча перамогі. Яна нястомна імкнецца да пашырэння сваёй магуты, што выражаецца ў пастаянным умацаванні яе ваеннага патэнцыялу і ў розных ускосных тэрытарыяльных заваёвах”, — гэта тая расійская стратэгія, якая нарадзілася на стагоддзі раней за сталінскія, хрушчоўскія і брэжнеўскія часы. Сёння Прыднястроўе, Абхазія, Паўднёвая Асеція, Луганск, Данецк і Крым прыходзяць на розум як назвы рэгіёнаў, якія Расія вярнула ў сферу свайго ўплыву або наўпрост анексавала. Што адзначае пэўныя змены адносна прааналізаванага ў 1980-я гады Кастарыядзісам расійскага стратакратычнага экспансіянізму, дык гэта тое, што падчас вайны ва Украіне выявілася глыбокае разлажэнне расійскага ваеннага патэнцыялу (прынамсі, яго канвенцыйнага складніку), у той час як сама Расія хапаецца за новыя ідэалагічныя асновы, якія характарызуюцца рэлігійным нацыяналізмам з ярка выяўленымі антымадэрнісцкімі, антыфемінісцкімі і гамафобскімі рысамі, што не пакідае ніякіх шанцаў на эканамічны прагрэс па-за межамі вылучна экстрактыўнай нафтадзяржаўнай структуры. Выкрыццё яе залежнасці ад заходніх тэхналогіяў у ваеннай сферы, доступ да якіх цяпер закрыты, і змушаны зварот да іранскіх тэхналогіяў беспілотнікаў з’яўляюцца двума паказальнымі прыкладамі значных зменаў, якія адбыліся ў вайскова-прамысловым комплексе Расіі, становішча якога цяпер усё болей хісткае.

У эпоху халоднай вайны Кастарыядзіс карыстаўся вялікай павагай сярод дысідэнтаў Цэнтральнай і Усходняй Еўропы і Расіі. Яны цанілі яго цвярозы погляд на “турму народаў”, адноўленую Сталіным, яго прынцыповую пазіцыю (рэвалюцыйная група, сузаснавальнікам якой ён быў, *Socialisme ou Barbarie*, у 1948 годзе парвала з трацкізмам, кінуўшы выклік “безумоўнай абароне СССР”, характэрнай для апошняга), яго празорлівую падтрымку рабочых

паўстанняў супраць “камуністычнай” бюракратыі ва Усходняй Германіі і Венгрыі і яго бескампрамісную падтрымку тых самых дысідэнтаў на працягу ўсяго перыяду існавання іх руху. Магчыма, тыя, хто сёння выступае супраць аўтарытарнага дрэйфу, відавочнага ў многіх грамадствах, як на Усходзе, так і на Захадзе, звернуцца да ягонага велізарнага і ўсё яшчэ актуальнага збору твораў, каб знайсці ў іх не ўзоры для наўпростага пераймання, але крыніцу натхнення для ўласных думак і дзеяў па стварэнні новых агульнаграмадскіх арганізацыяў прамой дэмакратыі, якія будуць садзейнічаць таму, што Кастарыядзіс у 1972 г. называў “пастаянным самаўсталяваннем грамадства... радыкальным выкарчоўваннем тысячагадовых формаў грамадскага жыцця, якое кідае выклік існаму стаўленню чалавека да прылад яго працы, да ягоных дзяцей, ягоным адносінам як да супольнасці, так і ідэяў, і, у канчатковым рахунку, да ўсіх вымярэнняў яго маёмасці [avoir], яго веды [savoir], яго сіл [pouvoir]”.

— Дэвід Эймс Кёртыс, люты 2023 г.

Некралог

Карнэліюс Кастарыядзіс памёр ва ўзросце 75 гадоў.

Філасаф і палітычны мысляр, які натхніў май 68 г. у Францыі.

Філасаф сацыяльнага ўяўлення, сузаснавальнік легендарнай групы і часопісу *Socialisme ou Barbarie*, арыгінальны сацыяльны і палітычны мысляр, якога лічаць натхняльнікам майскіх падзей 1968 года ў Францыі, прафесійны эканаміст Арганізацыі эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця, практыкуючы псіхааналітык, выдатны саветолаг, крытычнае сумленне міжнароднай левіцы, Карнэліюс Кастарыядзіс памёр 26 снежня 1997 г. у Парыжы ва ўзросце 75 гадоў ад ускладненняў пасля аперацыі на сэрцы. У яго засталіся жонка Зоі, іх дачка Кібела, старэйшая дачка ад іншай маці — Спарта.

Надышоў час пахвалаў. Эдгар Морэн — даўні сябра і суаўтар кнігі, прысвечанай падзеям мая 1968 года — напісаў некралог “Тытан духу” для *Le Monde*. Кент Вустэр — даследнік К. Л. Р. Джэймс — выступіў ад імя левых лібертарыянцаў, назваўшы Кастарыядзіса “нашым Ісаяй”, маючы на ўвазе яшчэ аднаго нядаўна памерлага вальнадумцу, Ісаю Берліна. Нават газета Камуністычнай партыі Францыі *L’Humanite* прызнала значнасць свайго, радыкальнага ў сваіх антыкамуністычных поглядах, апанента, назваўшы яго “незаменным дысідэнтам” (*dissident essentiel*).

І ўсё ж ідэі Кастарыядзіса даўгі час заставаліся больш вядомымі, чым ягонае імя. Каб пазбегнуць дэпартацыі з Францыі, яму даводзілася пісаць пад псеўданімамі. Пачынаючы з 1960-х гадоў сястрынская арганізацыя *Socialisme ou Barbarie*, Лонданская салідарнасць, пазней — Філадэльфійская салідарнасць, з пэўным

поспехам распаўсюджвала пераклады “Chaulieu” і “Cardan”². Толькі ў 1970-х Кастарыядзіс атрымаў французскае грамадзянства і паचाў публікавацца пад уласным прозвішчам, а студэнты-радыкалы, захопленыя яго ідэямі, нарэшце змаглі даведацца імя свайго натхняльніка. Першы пераклад на англійскую мову з’явіўся ў 1984 годзе. 1997 год стаў пераломным: выходзіць зборнік твораў “Свет у фрагментах”, рэтраспектыва *Castoriadis Reader*, выданне ў мяккай вокладцы яго magnum opus “Уяўнае ўсталяванне грамадства”, спецыяльны выпуск *Thesis Eleven*, з’яўляецца ўэб-старонка <https://www.agorainternational.org>.

Кастарыядзіс пазбягаў інтэлектуальнай моды свайго часу. Такія характэрна французскія трэнды, як папутніцтва, экзистэнцыялізм, структуралізм, постструктуралізм, дэканструкцыя і постмадэрнізм (апошні адстойваў былы сябра *S. ou B.* Жан-Франсуа Ліятар), былі аб’ектамі ягонай жорсткай і з’едлівай — але нярэдка і гумарыстычнай — крытыкі. Гэтак жа не адпавядаў ён і таму тыпу нямецкіх крытычных тэарэтыкаў, якія ад Макса Горкгайма, Тэадора Адорна і Герберта Маркузе да Юргена Габермаса, былі сумна вядомыя сваёй слабасцю ў крытыцы “савецкага” марксізму. Ён думаў самастойна, поплеч з той невялікай групай працоўных і інтэлектуалаў, якія адмаўляліся паддавацца модзе або мірыцца з прыгнётам у любым яго выглядзе. Яго часопіс актыўна ўдзельнічаў у барацьбе супраць развязанай Францыяй Алжырскай вайны, але Кастарыядзіс ніколі не патураў рыторыцы “Трэцяга свету” і не прапаноўваў сваю “крытычную падтрымку” для “левых” дыктатараў.

Гэта непахісная і цвярозая незалежнасць зваявала захапленне Кастарыядзісам і ягонай групай і дапамагла збудаваць радыкальную некамуністычную левіцу ў паваеннай Францыі. Хоць і крытычны як у адносінах сябе, так і іншых, ён ніколі не губляў веры ў тое, што звычайныя людзі могуць уладкаваць свае жыццё і ўсталяваць самакіраванне без босаў, менеджараў, прафесійных палітыкаў, “лідуючых партый”, святароў, экспертаў, тэрапеўтаў і гуру. Няма таго “Бога, які пацярпеў няўдачу”, бо Бога — няма, як і няма “Прычынаў гісторыі”, “непазбежнага дыялектычнага працэсу”, якія гарантавалі б поспех або змаглі выратаваць людзей як ад іх самаробнага глупства, так і ад іх трагедыі.

Кастарыядзіс нарадзіўся 11 сакавіка 1922 года ў Канстанцінопалі. Сям’я, каб пазбегнуць грэка-турэцкіх усобіц, эмігравала праз некалькі месяцаў пасля яго нараджэння. Ён рос у Афінах, чыя гісторыя была адзначана дыктатурай, сусветнай вайной, акупацы-

2 Актывіст “Руху за свабоду слова” з Берклі Марыё Савіё быў падпісчыкам *Лонданскай салідарнасці*, якая кантрабандай перавозіла пераклады ў Польшчу да часоў Салідарнасці, таксама надрукавала класічныя для лібертарыянскага сацыялізму: Морыса Брынтана “Ірацыянальнае ў палітыцы” пра аўтарытарную асобу і яго ж “Бальшавікі і рабочы кантроль” пра варожасць бальшавікоў да работнікага кіравання.

яй і вызваленнем. Сябра грэцкай Камуністычнай моладзі з пятнаццаці гадоў, ён неўзабаве стварае апазіцыйную групу. У надзвычай палярызаванай атмасферы Грэцыі ваеннага часу большасць чальцоў вярнуліся ў шэрагі камуністаў. Кастарыядзіс далучыўся да самага левага крыла грэцкай трацкісцкай фракцыі, і гэта рашэнне паставіла яго пад пагрозу смерці як з боку фашыстаў, так і камуністаў.

Вызначальны палітычны момант дарослага жыцця Кастарыядзіса адбыўся ў снежні 1944 года, калі грэцкая КП паспрабавала здзейсніць дзяржаўны пераварот. Нават калегі-трацкісты спадзяваліся, што гэтага падзея падштурхне КП улева, і палічылі гэта прадвесцем рэвалюцыйных зменаў. Кастарыядзіс іх аптымізму прырэчыў. З той прарорліваасцю, якая стане характэрнай для яго ў далейшым, ён прадказаў: пучк у выпадку ягонага поспеху прыядзе не да рэвалюцыйнага стварэння бяскласавага грамадства, а да ўсталявання рэжыму, падобнага расійскаму. У канчатковым рахунку хаду падзеяў вызначылі прысутнасць брытанскіх войскаў у Афінах і папярэднія дамоўленасці Вялікіх дзяржаваў. Але далейшае ўсталяванне таталітарных рэжымаў ва ўсёй Усходняй Еўропе і на Балканскіх выспах — у тым ліку і ў Югаславіі, якую Чырвоная армія не “вызваляла” — цалкам пацвердзіла ягоныя прагнозы.

Кастарыядзіс пазбег таго, што неўзабаве ператварылася ў крываваю грамадзянскую вайну ў Грэцыі, бо атрымаў французскую стыпендыю. Пірэй пакінуў у снежні 1945 года на “Матароа”, новазеландскім транспартным ваенным караблі, які пасля стаў вядомым, дзеля таго, што прывёз у Францыю цэлае пакаленне грэцкіх інтэлектуалаў, у тым ліку Костаса Акселаса і Костаса Папаёану. У Парыжы Кастарыядзіс далучыўся да трацкістаў і пачаў развіваць высновы з свайго радыкальнага лібертарыянскага антысталінізму. Яшчэ за некалькі гадоў да таго, як зрынута лідар югаслаўскай КП Мілаван Джылас праславіўся сваёй характарыстыкай камуністычных босаў як “новага класу”, Кастарыядзіс аналізаваў “бюракратычны капіталізм” Усходу і Захаду. Ён вылучаў “фрагментаваную” форму на Захадзе — дзе пасля Вялікай дэпрэсіі, Новага курсу, Сусветнай вайны і ўзнікнення дзяржавы ўсеагульнага дабрабыту праслойка дзяржаўных і прыватных менеджараў у суправаджэнні босаў бізнес-юніённізму, пачала замяняць прыватных уладальнікаў капіталу ў ролі галоўных кіраўнікоў вытворчасці і эканомікі і галоўных антаганістаў працоўных — ад той “татальнай і таталітарнай” формы, якая дасягнула шалёных вяршыняў тэрору падчас сталінскага рэжыму *апаратчыкаў*. У ягоным арыгінальным, хоць і даволі не артадаксальным, пашырэнні марксісцкай думкі Кастарыядзісу дапамаглі працы Макса Вэбера, прысвечаныя бюракратыі, балазе менавіта ён стаў першым перакладчыкам працаў сацыёлага на грэцкую мову.

Менавіта па пытанні аб “безумоўнай абароне СССР” з боку трацкістаў Кастарыядзіс упершыню выступіў супраць Чацвёр-

тага Інтэрнацыяналу. У 1948 г. французскія трацкісты прапанавалі альянс з паліцэйскай дзяржавай Ціта, які ў той час выйшаў з сталінскага Камінфарма. Група *Socialisme ou Barbarie*, якую Кастарыядзіс стварыў разам з аднадумцамі з унутранай апазіцыі, ператварылася ў асобную арганізацыю. Прыблізна ў той час дэтройцкія радыкалы, сканцэнтраваныя вакол Раі Дунаеўскай (сакратаркі Льва Троцкага ў Мексіцы), К. Л. Р. Джэймса (народжанага ў Трынідадзе панафрыканіста, літаратурнага крытыка, эксперта ў крыкеце і суразмоўцы Троцкага па “негрыцянскім пытанні” ў Амерыцы, якая дала яму прытулак) і Грэйс Лі Богс (амерыканкі кітайскага паходжання, якая вывучала філасофію ў даваеннай Францыі), парвалі з амерыканскім трацкізмам і пачалі ў 1950-х гг. супрацоўнічаць з *Socialisme ou Barbarie*. Ад іншых рэвалюцыйных груп *S. ou B.* адрознівала ідэя — сацыялізм азначае не кіраванне “кіроўнай партыі”, дасведчанай у марксісцкай тэорыі, а кіраванне вытворчасцю і грамадствам з боку саміх працоўных.

Ва ўступным нумары *Socialisme ou Barbarie* 1949 г. Кастарыядзіс прадказаў, што адказам працоўнага класа на захоп Сталіным Усходняй Еўропы будзе паўстанне супраць новай “сваёй” бюракратыі. Саветы рабочых, створаныя падчас Венгерскай рэвалюцыі 1956 г., ашаламляльна пацвердзілі ягоны прагноз, хоць гэтае паўстанне рабочых супраць “камунізму” ў большасці левых выклікала вялікае замяшанне. Разам з сузаснавальнікам *S. ou B.* Клодам Лефорам Кастарыядзіс і напісаныя ім рэцэнзіі кідаюць выклік падтрымцы палітыкі СССР з боку вядомых французскіх інтэлектуалаў, такіх як Жан-Поль Сартр (Лефор вучыўся ў французскага філосафа Морыса Мерло-Панты, які ў выніку пакінуў пасаду палітычнага рэдактара часопісу Сартра *Les Temps Modernes*). Пазней Сартр скажа: “Кастарыядзіс меў рацыю, але няўчасна”. Кастарыядзіс адкажа жартам: Сартр меў гонар памыліцца ў патрэбны час.

Развіваючы сваю канцэпцыю “бюракратычнага капіталізму”, Кастарыядзіс сцвярджаў, што цяпер галоўны канфлікт пралягае па лініі барацьбы паміж “выканаўцамі”, або “прымальнікамі загадаў”, і “дырэктарамі”, або “аддавальнікамі загадаў”. Тое, што адрознівае капіталізм — асабліва ў яго бюракратычнай стадыі гіганцкіх фабрык, вялізных, геаграфічна рассяяных карпарацый і складаных тэхнічных апаратаў — ад ранейшых класавых грамадстваў, заснаваных на рабстве або феадалізме, заключаецца ў тым, што зараз рабочыя падтрымліваюць працу сістэмы, не падпарадкоўваючыся загадам (паўстанні рабоў або Жакерыі могуць быць контрпрыкладамі для папярэдніх грамадстваў), але праз супраціўленне і парушэнне ірацыянальных і не рэдка абсурдных загадаў, якія выдаюцца кіраўніцкімі сляямі, адарванымі ад рэальнасці паўсядзённай вытворчасці (найбольш красамоўным доказам тут з’яўляецца разбуральны эфект італьянскай забастоўкі). Гэты супраціў, першапачаткова выражаны ў супрацоўніцтве “нефармальнага груп” на

працы, таксама спрыяе тэндэнцыі да аўтаномных дзеянняў, якія маглі б служыць асновай для трансфармацыі грамадства, — сцвярджаў Кастарыядзіс. Калі цяпер кіраўніцкая эліта дзяржаўных, прыватных прадпрыемстваў і навізаных зверху саюзаў прыходзіць на месца ўласнікаў капіталу (чыя ўлада раней лічылася вызначальнай рысай самога капіталізму), то тых, хто выконвае вытворчыя задачы, трэба заахвочваць да саўдзелу і праяўлення ініцыятывы. І ў той жа самы час, аднак, кіраўніцтва лічыць, што яно павінна змагацца з самастойным прыняццем рашэнняў з боку кіраваных.

На падставе досведу Венгерскай рэвалюцыі Кастарыядзіс фармулюе свой класічны тэкст, прысвечаны таму, як можа працаваць самакіраванне грамадства. І дагэтуль “Пра змест сацыялізму” служыць арыенцірам для лібертарыйскіх сацыялістаў. Але неаспрэчанае ўзыходжанне да ўлады дэ Голя ў 1958 годзе прыцягнула ўвагу Кастарыядзіса да іншай з’явы. Для S. ou B. галізм прадстаўляў мадэрнізацыю Францыі, а не зараджэнне фашызму. З крахам рэвалюцыйнага руху і прыходам “сучаснага капіталізму” бюракратыя заахвочвала і падсілкоўвала масавую прыватызацыю і дэпалітызацыю. Апатыя становіцца нормай, калі імкненне людзей да ўдзелу напатыкае сістэмныя перашкоды.

Аднак з пачатку шасцідзясятых Кастарыядзіс заўважаў і супрацьлеглыя тэндэнцыі. Раней за многіх іншых ён прызнаў, што Рух цэхавых стараст у Англіі, новыя моладзевыя, жаночыя і антываенныя рухі, барацьба расавых і культурных меншасцяў за свае правы адкрываюць перспектывы паўстання супраць сучаснага грамадства. Паўстання, якое зможа выявіць непрадказальныя і беспрэцэдэнтныя праявы аўтаноміі і альтэрнатыўных спосабаў жыцця.

Лагічным вынікам банкруцтва расійскага камунізму і ўздыму сучаснага капіталізму — з яго адначасовым і заахвочваннем, і выключэннем удзелу людзей і новымі, адсюль вынікаючымі формамі барацьбы — было тое, што сам марксізм стаў змярцвела ідэалогіяй прыгнэту, згубіў сувязь з новымі рухамі і памкненнямі да пераменаў. У апошніх нумарах S. ou B. Кастарыядзіс рэзка паставіў новую альтэрнатыву: трэба вызначацца — або заставацца марксістам, або — рэвалюцыянерам. Сам Кастарыядзіс абраў апошняе. “Марксізм і рэвалюцыйная тэорыя” (1964–1965) кідае выклік структуралісцкім і функцыяналісцкім тлумачэнням грамадства і гісторыі, у той самы час як Парыж быў яшчэ ў самым разгары структуралісцкага вар’яцтва Леві-Строса, Альцусера і Фуко.

У 1967 годзе *Socialisme ou Barbarie* распадаецца. Але яе асноўныя ідэі працягвалі набіраць моц. У маі 1968 г. брат Даніэля Кона-Бэндэнта — аднаго з лідараў студэнцкага паўстання — прысутнічаў на сустрэчах групы, а сам “Дані” з гонарам абвясціў аб сваім “плагіяце” ў Кастарыядзіса і S. ou B. Усё яшчэ быўшы замежным грамадзянінам і працуючы на Арганізацыю эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця (АЭСР), а таму не меўшы права займацца палітыкай, Кастарыядзіс заставаўся ў цені падчас паўстання. Але ён, як і

іншыя сябры S. ou B., дапамагаў студэнтам ператварыць май 68-га ў найбуйнейшую з калі-кольвек бачаных у Францыі забастоўку. Заклікі да “autogestion” (самакіравання) ва ўніверсітэтах і на заводах утарылі ягонаму маніфесту 1949 г. “Сацыялізм або варварства”, а апеляцыя да “сілы ўяўлення” нагадвала пра ягоны апошні тэкст для *Socialisme ou Barbarie*.

Апошнія трыццаць гадоў свайго жыцця Кастарыядзіс правёў, наглядаючы за публікацыямі сваіх тэкстаў для S. ou B. (вытрымкі з якіх на англійскай мове былі надрукаваны як “*Political and Social Writings*” у трох тамах) і няспынна распрацоўваючы на падставе свайго апошняга эсэ для S. ou B. надзвычай арыгінальную канцэпцыю гісторыі як тварэння ўяўлення — тварэння, якое не зводзіцца да нейкага прадвызначанага плану: прыроднага, рацыянальнага або боскага. Ва “Уяўным усталяванні” і зборніку твораў (якія перакладзены як *Crossroads in the Labyrinth, Philosophy, Politics, Autonomy, i World in Fragments* (“Ростані ў лабірынце”, “Філасофія, палітыка, аўтаномія” і “Свет у фрагментах”) і аб’яднаны зараз у шасцітамовы анлайн-зборнік) ён падрабязна выклаў свае погляды, ніколі не адмаўляючыся ад першапачатковай канцэпцыі “рабятніцкага кіравання”, і пашырыў гэтую пачатную ідэю ў “праект аўтаноміі”, які цягнецца ад старажытнай Грэцыі да нашых дзён.

У 1970 годзе Кастарыядзіс сышоў у адстаўку са сваёй пасады дырэктара статыстыкі, нацыянальных рахункаў і даследаванняў росту ў АЭСР — працы, якая дазволіла яму паглыблена вывучаць асноўныя развітыя капіталістычныя эканомікі. У 1974 годзе ён стаў практыкуючым псіхааналітыкам, а ў 1979 годзе — быў абраны дырэктарам па даследаваннях у парызскай Вышэйшай школе сацыяльных навук (École des Hautes Études en Sciences Sociales). У якасці практыкуючага аналітыка, у сваіх лекцыях і кнігах ён распрацаваў адметнае абнаўленне фрэйдаўскай тэорыі, пабудаванае вакол ідэі “псіхічнай манады”, якую сацыялізуюць гвалтам і якая ніколі цалкам не прымае таго сацыяльнага індывіда, у якога яе ператвараюць. Сны (адкрыта сексуальныя ці не), абмоўкі, “адгрыванне”, трансгрэсія і нават падрыў сведчаць аб захаванні гэтага невынішчальнага асацыяльнага ядра псіхікі, якое, калі часткова сацыялізаванае, можа служыць невычэрпнай крыніцай для ўяўлення сацыяльных змен.

Для Кастарыядзіса паведамленні Жака Лакана, Мішэля Фуко і іншых аб “смерці субекта” і “смерці чалавека” былі, як у свой час смерць Марка Твэна, — “крыху перабольшанымі”. Разам са сваёй тагачаснай жонкай, П’ерай Аланьё, Кастарыядзіс кінуў выклік лаканізму, які панаваў у французскіх псіхааналітычных колах, спрычыніўшыся да разрыву з “Трэціяй групай” Лакана ў 1968 годзе. Лаканаўскай рыторыцы ён супрацьпастаўляе ідэю: псіхааналіз — гэтак жа як і педагогіка і палітыка, але ў іншы спосаб — імкнецца да аўтаноміі чалавека. Мэта псіхааналізу — усталяваць з уласным несвядомым “іншыя адносіны”, якія характарызуюцца яснай са-

марэфлексій і разважлівасцю, выразным распазнаваннем і прыняццем свайго несвядомага творчага ўяўлення. Абноўленая фрэйдысцкая версія старажытнагрэцкага прадпісання “Пазнай самога сябе”, такім чынам, атрымала новую і магутную артыкуляцыю, гэтак не падобную да сённяшняй дзівачкай тэрапіі, наркатычных і антыпсіхааналітычных трэндаў.

Аднак найбольш арыгінальны і трывалы ўклад Кастарыядзіса — як філосафа сацыяльнага ўяўлення. Сапраўдная апазіцыя — гэта не “індывід супраць грамадства”, апасродкаваная “інтэрсуб’ектыўнасцю”, але псіхіка і грамадства як узаемна нерэдукцыйныя полюсы, бо першапачатковая псіхічная манада не можа сама па сабе ствараць сацыяльнае значэнне. Ствараючы “сацыяльныя ўяўныя значэнні”, якія немагчыма вывесці з рацыянальных або рэальных элементаў або сіл, кожнае грамадства ўсталёўвае сябе — хаця звычайна не ведаючы, што яно робіць гэта, і ў большасці выпадкаў не даючы сабе гетэраномнымі сродкамі распазнаць сваё ўласнае самаўсталёванне. Канцэпцыя “радыкальнага сацыяльнага ўсталявання ўяўнага” Кастарыядзіса — з характэрнай для яе ідэяй устойлівага адрознення і адначасова ўзаемазалежнасці паміж “ўсталёўваючым грамадствам” і “ўсталяваным грамадствам” — парывае як з функцыяналізмам, так і структуралізмам, даючы, у той жа час, ключ для разумення арыгінальнай формы быцця: “сацыяльна-гістарычнага”, самаўсталёўваючага і самазменнага адзінства, нязводнага да фізічнага, біялагічнага або псіхічнага.

Два ключавыя канцэпты распрацоўваюцца ў пазнейшых творах Кастарыядзіса. Першы датычыць пераадкрыцця ім феномена ўяўлення. Як выявіў Кастарыядзіс, уяўленне ставіць пад сумнеў увесь будынак “успадкаванай філасофіі”. У “Аб душы” Арыстотэль прапаноўвае тое, што стане стандартным меркаваннем аб уяўленні — як аб нечым пазначаным ірэальнасцю, мімікрыяй, бяссільным негатывам. Нягледзячы на тое, што Арыстотэль, здавалася б, развязаў праблему такім чынам, напрыканцы свайго трактату ён ізноў вяртаецца да *phantasia* ў спосаб, які парушае кананічны ў далейшым падзел адчуванняў і інтэлекту. І адваротна, хоць Імануіл Кант — як гэта заўважыць на ягоны рахунак нямецкі філосаф XX стагоддзя Марцін Гайдэгер — і адвёў “трансцэндэнтальнаму ўяўленню” цэнтральнае месца ў першым выданні сваёй “Крытыкі чыстага розуму” (1781), пасля выціскае яго праз некалькі гадоў у другім выданні. Гайдэгер апісвае гэты паварот як “адступленне” (Recoil) Канта перад наступствамі магутнага і нястрымнага ўяўлення. Цікава, што і сам Гайдэгер у далейшым адмовіўся ад усіх згадак пра ўяўленне. Кастарыядзіс заўважыў таксама, што нягледзячы на тое, што Фрэйд кажа аб “фантазіях” увесь час, заснавальнік сучаснага псіхааналізу ўстрымаўся ад называння, пагатоў даследавання, гэтай дзіўнай здольнасці ўводзіць уяўнае, няіснае ў быццё.

Другая галоўная тэма — гэта “сумеснае нараджэнне” філасофіі і палітыкі ў Старажытнай Грэцыі. Філасофія — як свядомае запы-

танне аб усталяваных уяўленнях грамадства — развіваецца рука аб руку з палітыкай, якую Кастарыядзіс апісаў як навочную спробу грамадства змяніць свае інстытуты. Абедзве звязаны з тым праектам аўтаноміі, чые пазнейшыя праявы Кастарыядзіс знаходзіць у ранніх бюргерскім выкліку царкве і каралю, у Амерыканскай і Французскай рэвалюцыі, у рабочых, жаночых і моладзевых рухах у заходніх грамадствах, таксама як і ў навачасных спробах працягнуць філасофію за межамі тэалогіі. Асаблівую ўвагу Кастарыядзіс аддаваў з’яўленню ў V стагоддзі да н.э. у Афінах грамадзянскай дэмакратыі. Даследаваў яе як інстытут прамой дэмакратыі, каб супрацьпаставіць той “прадстаўнічай” дэмакратыі сучаснасці, якая ўсталёўвае пастаянных носьбітаў улады, аддзеленых ад звычайных грамадзян. Пры апісанні сучасных палітычных умоў Захаду Кастарыядзіс аддаваў перавагу тэрміну “ліберальная алігархія”.

Кастарыядзіс ніколі не перапыняў сваю працу. Збіраўся прачытаць курс лекцый у Злучаных Штатах супраць сучаснай моды на дзівачкі псіхааналіз. “Мы павінны працягваць намаганні, — напісаў ён мне ў лісце, — распаўсюдзіць праз Атлантыку тую “чуму” самапазнання, якую, па словах Фрэйда, ён прывёз з сабой, калі наведаў Амерыку”. Напярэдадні Сусветнага рынкавага крызісу (1997–1998) ён скончыў артыкул на тэму “«Рацыянальнасць» капіталізму”. У ім задаўся пытаннем: наколькі далёка можа капіталізм — як згодна з уласнай логікай, так і супроць яе — зайсці ў ператварэнні свету ў “планетарнае казіно” валютных і фінансавых спекуляцыяў. Кожныя некалькі дзён, адзначыў ён, па ўсім свеце з выкарыстаннем ставак з крэдытным рычагам ідзе гульня з сумамі, якія перавышаюць увесь ВНД ЗША, без якой-кольвек прадуктыўнай карысці.

Праца Кастарыядзіса запомніцца сваёй надзвычайнай непарарыўнасцю і паслядоўнасцю, таксама як і сваёй шырынёй. Быў “энцыклапедычным” у першапачатковым — грэцкім — сэнсе гэтага тэрміна, бо прапанаваў нам “пайдэю”, адукацыю, якая завяршае круг нашых ведаў, інакш разрозненых на паасобныя галіны мастацтва і навукі. Пісаў наватарскія і першапраходніцкія эсэ па фізіцы, біялогіі, антрапалогіі, псіхааналізе, лінгвістыцы, грамадстве, эканоміцы, палітыцы, філасофіі і мастацтве, ніколі не прэ-тэндуючы на тую ілжывую “экспертызу”, якая аддадзена вузкім спецыялістам, згубіўшым далягляды агульнай карціны. Відавочна: менавіта тэма аўтаноміі з’яўляецца ключавой для яго ранніх павяненых працаў. І толькі смерць змагла спыніць ягоны імпэт да распрацоўкі яе значэнняў, дастасаванняў, разгалінаванняў і межаў.

Сама смерць, якая здараецца з намі, належала да кола тэмаў, да якіх ён увесь час вяртаўся. Нам патрэбна “этыка смяротнасці”, каб супрацьстаяць гетэраномным абяцанням вечнасці. Гэтая этыка была неад’емнай часткай грэцкага погляду на тое, што замагільнае жыццё, калі існуе наагул, будзе горшым за жыццё на Зямлі. Як дэмакратычны інстытут, трагедыя — публічнае выкананне п’есы, якая заканчваецца смерцю — нагадвала афініям пра канчатко-

вую бессэнсоўнасць думак і дзеянняў, пра неабходнасць самаабмежавання, каб трымаць гюбрыс пад кантролем.

Адзінае сапраўднае абмежаванне, якое можа трываць дэмакратыя — гэта самаабмежаванне, якое паводле канчатковага аналізу ёсць справай і працай толькі індывідаў (грамадзянаў), адукаваных праз дэмакратыю і дзеля яе. Такая адукацыя немагчыма без прыняцця факту: установы, якія ствараем сабе, у сваім змесце не з'яўляюцца ні абсалютна неабходнымі, ні суцэльна выпадковымі. Гэта азначае, што ніякі сэнс не дадзены нам у якасці дару, што не існуе ні гаранту, ні гарантыі сэнсу; гэта азначае, што, апроч створаных намі самімі ў гісторыі і праз яе, іншых сэнсаў — няма. І, нарэшце, гэта азначае, што дэмакратыя, як і філасофія, неўнікнёна адкідае ўсё святое. Іншымі словамі, дэмакратыя патрабуе, каб людзі прымалі ў сваіх рэальных паводзінах тое, што дагэтуль яны амаль ніколі па-сапраўднаму не жадалі прымаць (і што, у глыбіні душы, мы практычна ніколі не прымаем), а менавіта тое, што яны смяротныя. Толькі выходзячы з гэтага непераадольнага — і амаль немагчымага — пераканання ў смяротнасці кожнага з нас і ўсяго, што мы робім, людзі могуць жыць як аўтаномныя істоты, бачыць аўтаномных істот у іншых і зрабіць магчымым аўтаномнае грамадства³.

У сваёй творчасці і ў сваім жыцці Карнэліус Кастарыядзіс кіраваўся гэтай дэмакратычнай этыкай смяротнасці да самага канца.

Бібліяграфія кніг Карнэліюса Кастарыядзіса на англійскай мове (перагледжана ў 2023 г.)

- A *Socialisme ou Barbarie Anthology: Autonomy, Critique, and Revolution in the Age of Bureaucratic Capitalism*. Ed. Helen Arnold, Daniel Blanchard, Enrique Escobar, Daniel Ferrand, Georges Petit, and Jacques Signorelli. Trans. from the French and edited anonymously as a public service. With a Translator/Editor's Introduction by David Ames Curtis (March–April 2016). London, Eris, 2018. <https://soubtrans.org/SouBA.pdf>
- A *Society Adrift: More Interviews and Discussions on The Rising Tide of Insignificance, Including Revolutionary Perspectives Today*. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: October 2010. <https://www.notbored.org/ASA.pdf>
- The Castoriadis Reader*. Ed. David Ames Curtis. Malden, MA and Oxford, England: Basil Blackwell, 1997. 470 pp. <https://becomingpoor.files.wordpress.com/2016/02/the-castoriadis-reader.pdf>
- Crossroads in the Labyrinth*, vol. 1 (1978). Tr. and ed. David Ames Curtis. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: March 2022. <https://www.notbored.org/cornelius-castoriadis-crossroads-1.pdf>
- Crossroads in the Labyrinth*, vol. 2: *Human Domains* (1986). Tr. and ed. David Ames Curtis. Translated from the French and edited anonymously as

3 *Crossroads in the Labyrinth*, vol. 5: *Done and To Be Done*, pp. 277–78.

- a public service. Electronic publication date: March 2022. <https://www.notbored.org/cornelius-castoriadis-crossroads-2-human-domains.pdf>
- Crossroads in the Labyrinth*, vol. 3: *World in Fragments* (1990). Tr. and ed. David Ames Curtis. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: March 2022. <https://www.notbored.org/cornelius-castoriadis-crossroads-3-world-in-fragments.pdf>
- Crossroads in the Labyrinth*, vol. 4: *The Rising Tide of Insignificance* (1996). Tr. and ed. David Ames Curtis. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: March 2022. <https://www.notbored.org/cornelius-castoriadis-crossroads-4-rising-tide-of-insignificance.pdf>
- Crossroads in the Labyrinth*, vol. 5: *Done and To Be Done* (1997). Tr. and ed. David Ames Curtis. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: March 2022. <https://www.notbored.org/cornelius-castoriadis-crossroads-5-done-and-to-be-done.pdf>
- Crossroads in the Labyrinth*, vol. 6: *Figures of the Thinkable* (posthumous, 1999). Tr. and ed. David Ames Curtis. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: March 2022. <https://www.notbored.org/cornelius-castoriadis-crossroads-6-figures-of-the-thinkable.pdf>
- Democracy and Relativism: Discussion with the "MAUSS" Group*. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: January 2013. <https://www.notbored.org/DR.pdf>
- The Imaginary Institution of Society* (1975). Trans. Kathleen Blamey. Cambridge, MA: MIT Press and Cambridge, England: Polity Press, 1987. Paperback edition. Cambridge, England: Polity Press, 1997. Cambridge, MA: MIT Press, 1998. <https://files.libcom.org/files/57798630-Castoriadis-The-Imaginary-Institution-of-Society.pdf>
- On Plato's Statesman* (posthumous, 1999). Trans. David Ames Curtis. Stanford, CA: Stanford University Press, 2002. <https://www.scribd.com/document/383392745/OnPlatosStatesmanpdf>
- Political and Social Writings*. Volume 1: 1946-1955. *From the Critique of Bureaucracy to the Positive Content of Socialism*. Trans. and ed. David Ames Curtis. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988. 348 pp. https://libcom.org/files/cc_psw_v1.pdf
- Political and Social Writings*. Volume 2: 1955-1960. *From the Workers' Struggle Against Bureaucracy to Revolution in the Age of Modern Capitalism*. Trans. and ed. David Ames Curtis. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988. 363 pp. https://libcom.org/files/cc_psw_v2.pdf
- Political and Social Writings*. Volume 3: 1961-1979. *Recommencing the Revolution: From Socialism to the Autonomous Society*. Trans. and ed. David Ames Curtis. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1993. 405 pp. https://libcom.org/files/cc_psw_v3.pdf
- Postscript on Insignificance*, including *More Interviews and Discussions on the Rising Tide of Insignificance*, followed by *Five Dialogues*, *Four Portraits and Two Book Reviews*. Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: March 2011. Second edition: *Postscript on Insignificance*, including *More Interviews and Discussions on the Rising Tide of Insignificance*, followed by *Six Dialogues*,

Four Portraits and Two Book Reviews. August 2017. <https://www.notbored.org/PSRTI.pdf>

Window on the Chaos, Including “How I Didn’t Become a Musician” (post-humous, 2007). Translated from the French and edited anonymously as a public service. Electronic publication date: July 21, 2015. <https://www.notbored.org/WoC.pdf>

Два відэаінтэрв’ю Кастарыядзіса з субтытрамі на англійскай мове

Full interview with Cornelius Castoriadis by Chris Marker for *L’Héritage de la chouette* (*The Owl’s Legacy*, 1989; 1:21:09). Translated from the French and edited anonymously as a public service. <https://vimeo.com/66587994>

“Interview with Cornelius Castoriadis for the Greek television network ET1, for the show *Paraskiniom*, 1984” (56:18). English translation: Ioanna. <https://vimeo.com/85082034>

Пра аўтара

Дэвід Эймс Кёртыс (нар. 1956) — вывучаў філасофію ў Гарвардскім універсітэце, амерыканскі перакладчык, які жыў у Парыжы, рэдактар, пісьменнік і грамадскі актывіст. Працаваў у ЗША арганізатарам шматрасавых суполак у Караліне і арганізатарам прафсаюзаў феміністак у Ельскім універсітэце. У апошнім кіраваў таксама даследаваннем у межах праекту Генры Луіса Гейтса-малодшага “Чорная перыядычная мастацкая літаратура”. Разам з Гейтсам усталяваў аўтарства “Наш Ніг” (1859) — першага рамана, апублікаванага афраамерыканкай.

Пераклады і тэксты Кёртыса друкуюцца ў амерыканскіх, еўрапейскіх і аўстралійскіх часопісах і кнігах. Сярод перакладзеных ім аўтараў: Карнэліус Кастарыядзіс, Фабія Чыарамелі, П’ер Левэк, Клод Лефор, Жан-П’ер Вернан, П’ер Відаль-Накэ і Жан-Жак Лебэль. На дадзены момант ім перакладзена і адрэдагавана болей за мільён словаў з твораў Карнэліуса Кастарыядзіса. Апроч таго ён быў запрошаным рэдактарам спецыяльнага выпуску аўстралійскага часопісу сацыяльнай тэорыі “Thesis Eleven”, прымеркаванага да 75-годдзя Карнэліуса Кастарыядзіса.

Кожную з перакладзеных ім кнігаў Кёртыс апярэджвае асобнай прадмовай перакладчыка — пішучы гэтакія штораду наноў і імпрэвізуючы як са зместам, так і ў форме, каб выказаць у філасофскіх развагах адносна свайго жыццёвага досведу культурнага работніка тое, як яго самога трансфармуе гэты адпачатна трывожны працэс трансфармацыі значэнняў адной маўленчай супольнасці ў значэнні іншай.

У 1990 г. стаў сузаснавальнікам Agora International — арганізацыі, якая імкнецца да далейшага развіцця праекту аўтаноміі ва ўсіх ягоных аспектах. Зараз Кёртыс каардынуе працу з калектывам бібліяграфіаў Кастарыядзіса ў рамках міжнароднага ўэб-сайту “Cornelius Castoriadis/Agora International”. Выступаў з дакладамі аб Кастарыядзісе

і ягонай спадчыне на розных міжнародных канферэнцыях у Канадзе, Францыі, Германіі, Грэцыі, Мексіцы, Паўднёвай Карэі і ЗША. Кёртыс з'яўляецца таксама сакратаром-скарбнікам і адміністратарам парыжскай мастацкай арганізацыі Mon Oncle D'Amérique Productions і фонду Appalachian Springs.